

Sygn. akt III KK 209/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 czerwca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Tomczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Eugeniusz Wildowicz

SSN Włodzimierz Wróbel

Protokolant Danuta Bratkrajc

w sprawie **A.M.L.**

oskarżonej z art. 217 § 1 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 27 czerwca 2019 r.

kasacji wniesionej przez obrońcę

od wyroku Sądu Okręgowego w R.

z dnia 1 grudnia 2017 r., sygn. akt V Ka [...],

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w K.

z dnia 23 sierpnia 2017 r., sygn. akt II K [...],

**1) uchyla zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy
wyrok Sądu Rejonowego w K. i umarza postępowanie karne na
podstawie art. 17 § 1 pkt 9 kpk,**

2) zarządza zwrot A.M.L. uiszczonej opłaty od kasacji,

3) kosztami procesu obciąża oskarżycielkę prywatną.

UZASADNIENIE

A.M.L. została oskarżona o to, że „w dniu 30 marca 2017 r. w M. i A., gminy [...] naruszyła nietykalność S.S. przez to, że złapała go za rękaw kurtki i przeciągnęła na inne siedzenie autobusu szkolnego”,

tj. o czyn z art. 217 § 1 k.k.

Sąd Rejonowy w K. wyrokiem z dnia 23 sierpnia 2017 r., sygn. akt II K [...], postępowanie karne wobec A.M.L., na podstawie art. 1 § 2 k.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 3, umorzył.

Apelację od tego orzeczenia wniósł obrońca oskarżonej, zarzucając:

„1. naruszenie przepisów prawa materialnego tj. art. 1 § 3 k.k. polegające na jego niezastosowaniu i uznaniu, że zachowaniu oskarżonej A.L., pełniącej funkcję opiekuna dzieci przewożonych w autokarze szkolnym, polegającego na złapaniu za rękę S.S. i przesadzeniu na inne siedzenie autobusu szkolnego, podjętemu w celu zapewnienia stanu ładu i bezpieczeństwa w autokarze oraz zaprzestania eskalacji nieodpowiedniego (naruszającego ład i bezpieczeństwo) zachowania ucznia S.S., można przypisać winę, w sytuacji, gdy (nawet przy niekwestionowaniu przez Skarżącą ustaleń Sądu, co do stanu faktycznego sprawy) zachowaniu oskarżonej nie można przypisać winy, bowiem działała ona w ramach swoich obowiązków, celem zapewnienia bezpieczeństwa oraz spokoju w autobusie i zaprzestania eskalacji zachowania jednego z uczniów naruszającego zasady bezpieczeństwa, który sprzeciwiał się stosowaniu ustnych poleceń opiekuna grupy (oskarżonej),

2. naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 2 § 2, art. 4, art. 5 § 2, art. 7, art. 410 k.p.k. mające wpływ na treść zaskarżonego wyroku polegające na oparciu ustaleń Sądu jedynie na części materiału dowodowego (zeznań oskarżycielki prywatnej i jej męża) z pominięciem okoliczności przemawiających na korzyść oskarżonej, braku rozstrzygnięcia na korzyść oskarżonej wątpliwości nieusuniętych w postępowaniu dowodowym oraz nieprawidłową albowiem niepopartą zasadą prawidłowego rozumowania oraz doświadczenia życiowego ocenę poszczególnych dowodów, a przede wszystkim wyjaśnień oskarżonej A.L., zeznań świadków U.S., A.G., K.W., B.K., W.F., I.W., W.W. – co w rezultacie doprowadziło do niesłusznego uznania przez Sąd pierwszej instancji, iż oskarżona dopuściła się naruszenia nietykalności cielesnej, albowiem prawidłowa ocena w/w dowodów winna prowadzić do wniosku, iż swoim zachowaniem działała w ramach powierzonych jej

obowiązków w celu zapewnienia ładu i bezpieczeństwa w autobusie, zaś ze zgromadzonego materiału dowodowego wprost wynika, iż nie stosowała wobec ucznia agresji ani przemocy, a jedynie złapała go za rękę (nie szarpała go) celem przesadzenia go na inne miejsce, co miało spowodować zaprzestanie eskalacji nieodpowiedniego zachowania ucznia, który nie reagował na ustne polecenia opiekuna, tym samym zachowanie oskarżonej nie nosiło znamion bezprawności,

3. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na treść wydanego wyroku tj. art. 424 § 1 pkt 1 i § 2 k.p.k., polegające na wewnętrznej sprzeczności uzasadnienia wyroku, co do oceny prawnej działania oskarżonej (z jednej strony, bowiem Sąd Rejonowy uznaje, iż oskarżona dopuściła się zawinionego naruszenia nietykalności cielesnej, zaś z drugiej strony wskazuje, iż działanie oskarżonej „było reakcją prawidłową”, co spowodowało, że uzasadnienie wyroku nie spełnia ustawowych wymogów i uniemożliwia jednoznaczne odtworzenie toku rozumowania Sądu i prawidłową kontrolę zaskarżonego wyroku, bowiem Sąd wewnętrznie sprzecznie uznaje, iż działanie oskarżonej było zawinione, a z drugiej strony wskazuje, iż działanie oskarżonej stanowiło odpowiednią reakcję na zaistniałą sytuację (uwzględniającą charakter obowiązków oskarżonej jako opiekuna przewożonych dzieci),

4. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na treść wydanego wyroku tj. art. 424 § 1 pkt 1 k.p.k. polegające na niewskazaniu w uzasadnieniu pisemnym wyroku przez Sąd Rejonowy, jakie fakty uznał za udowodnione lub nieudowodnione oraz niewyjaśnieniu podstawy prawnej wydanego wyroku, przez co uzasadnienie wyroku nie spełnia ustawowych wymogów i uniemożliwia jednoznacznie odtworzenie toku rozumowania Sądu i prawidłową kontrolę zaskarżonego wyroku,

5. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na treść wydanego wyroku tj. art. 496 § 1 i 3 k.p.k. polegające na ich niezastosowaniu i braku zapytania oskarżonej przez Sąd o zgodę o umorzenie postępowania, a w następstwie jej udzielania przez oskarżoną, braku umorzenia postępowania z uwagi na nieusprawiedliwione niestawiennictwo oskarżycielki prywatnej (na rozprawach w dniu 9.8.2017 r. oraz w dniu 23.8.2017 r.), a więc odstąpienie od oskarżenia przez I.S., wskutek czego Sąd na etapie ferowania wyroku, Sąd pierwszej instancji nie uwzględnił faktu, iż oskarżycielka odstąpiła od oskarżenia, zaś gdyby Sąd

procedowałby w prawidłowy sposób, Skarżąca wskazuje, iż Sąd uzyskałby zgodę oskarżonej na umorzenie postępowania, przez co umorzenie postępowania odbyłoby się na zupełnie innej podstawie prawnej (uznającej, iż oskarżona nie popełniła czynu z art. 217 § 1 k.k.), co oznacza, iż powyższe naruszenie miało istotny wpływ na treść wydanego wyroku,

6. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia i mający wpływ na jego treść, polegający na mylnym przyjęciu, iż oskarżona dopuściła się szarpania i ciągnięcia S.S. przez co naruszyła jego nietykalność cielesną S.S., albowiem prawidłowa ocena w/w dowodów winna prowadzić do wniosku, iż łapiąc za rękę podopiecznego i przesadzając go na inne miejsce działała w ramach powierzonych jej obowiązków w celu zapewnienia stanu ładu i bezpieczeństwa w autokarze oraz zaprzestania eskalacji nieodpowiedniego (naruszającego ład i bezpieczeństwo) zachowania ucznia S.S., który nie reagował na ustne polecenia opiekuna, tym samym brak jest winy w jej działaniu”.

W konkluzji autor środka odwoławczego wniósł o:

„I. zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uniewinnienie oskarżonej A.L. od zarzucanego jej czynu,

ewentualnie:

II. zmianę zaskarżonego wyroku i umorzenie postępowania – ze względu na odstąpienie oskarżyciela prywatnego od oskarżenia,

lub

III. uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji,

oraz

IV. obciążenie oskarżycielki prywatnej kosztami postępowania, w tym kosztami obrony poniesionymi przez oskarżoną – zgodnie z dotychczasowym wnioskiem obrony,

V. obciążenie oskarżycielki prywatnej kosztami postępowania apelacyjnego, w tym kosztami obrony poniesionymi przez oskarżoną”.

Sąd Okręgowy w R. wyrokiem z dnia 1 grudnia 2017 r., sygn. akt V Ka [...], utrzymał w mocy zaskarżony wyrok.

Kasację od tego orzeczenia wniósł obrońca, zarzucając:

„I. rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa karnego procesowego, to jest art. 433 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 496 § 3 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. polegające na utrzymaniu w mocy wyroku umarzającego postępowanie karne o czyn z art. 217 § 1 k.k. przeciwko A.L. na podstawie art. 1 § 2 k.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k. pomimo braku skargi uprawnionego oskarżyciela – w związku w tym, iż w toku rozprawy przed Sądem pierwszej instancji doszło do odstąpienia od oskarżenia z uwagi na nieobecność na rozprawie, a tym samym brak było skargi uprawnionego oskarżyciela, co winno skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku Sądu pierwszej instancji i umorzeniem postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k., co stanowi bezwzględłą przyczynę odwoławczą określoną w art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k.

II. rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa karnego procesowego, to jest art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k. polegające na zaniechaniu dokonania przez Sąd Okręgowy w R. prawidłowej i wszechstronnej kontroli odwoławczej podniesionych przez obrońcę w apelacji zarzutów obrazy przez Sąd I instancji:

- naruszenia przepisów prawa materialnego tj. art. 1 § 3 k.k.
- naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 2 § 2, art. 4, art. 5 § 2, art. 7, art. 410 k.p.k. mające wpływ na treść zaskarżonego wyroku,
- naruszenia przepisów postępowania mające wpływ na treść wydanego wyroku tj. art. 424 § 1 pkt 1 i § 2 k.p.k.,
- naruszenia przepisów postępowania mające wpływ na treść wydanego wyroku tj. art. 424 § 1 pkt 1 k.p.k.

albowiem analiza uzasadnienia wyroku Sądu Odwoławczego nie pozostawia wątpliwości, iż Sąd Okręgowy w R. w całości zaniechał analizy i zlekceważył zarzuty apelującego podnoszone w kontekście braku bezprawności zachowania oskarżonej opisanego w akcie oskarżenia, albowiem zachowaniu oskarżonej nie można przypisać winy, z uwagi na to, iż działała ona w ramach swoich obowiązków, celem zapewnienia bezpieczeństwa oraz spokoju w autobusie i zaprzestania eskalacji zachowania jednego z uczniów naruszającego zasady bezpieczeństwa, który sprzeciwiał się stosowaniu ustnych poleceń opiekuna

grupy oskarżonej, przez co Sąd odwoławczy uwzględnił i uznał wadliwy wyrok Sąd Rejonowy nie dokonując prawidłowej kontroli instancyjnej tego wyroku,

III. rażące naruszenie przepisów prawa karnego materialnego, to jest art. 1 § 3 k.k. w zw. z art. 217 § 1 k.k., polegające na ich niezastosowaniu i uznaniu, że zachowaniu oskarżonej A.L., pełniącej funkcję opiekuna dzieci przewożonych w autokarze szkolnym, polegającego na złapaniu za rękę S.S. i przesadzeniu na inne siedzenie autobusu szkolnego, podjętemu w celu zapewnienia stanu ładu i bezpieczeństwa w autokarze oraz zaprzestania eskalacji nieodpowiedniego (naruszającego ład i bezpieczeństwo) zachowania ucznia S.S., można przypisać winę, w sytuacji, gdy (przy niekwestionowaniu ustaleń Sądu, co do stanu faktycznego sprawy) zachowaniu oskarżonej nie można przypisać winy, bowiem działała ona w ramach swoich obowiązków, celem zapewnienia bezpieczeństwa oraz spokoju w autobusie i zaprzestania eskalacji zachowania jednego z uczniów naruszającego zasady bezpieczeństwa, który sprzeciwiał się stosowaniu ustnych poleceń opiekuna grupy (oskarżonej)".

Autor kasacji wniósł o uchylenie wyroków Sądów obu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja okazała się skuteczna, chociaż nie wszystkie zarzuty w niej podniesione były dopuszczalne, a to ze względu na treść art. 523 § 4 pkt 1 k.p.k. Stąd też Sąd Najwyższy ograniczył rozpoznanie tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia do zarzutu 1.

W sprawach z oskarżenia prywatnego, oskarżyciel jest zobowiązany do wykazywania w czasie całej rozprawy głównej, że jest on zainteresowany jej tokiem, w szczególności powinien każdorazowo usprawiedliwiać swoje niestawiennictwo na terminie rozprawy. Zgodnie z treścią art. 496 § 3 k.p.k. niestawiennictwo oskarżyciela prywatnego i jego pełnomocnika na rozprawie głównej bez usprawiedliwionych powodów uważa się za odstąpienie od oskarżenia. W myśl poglądów prezentowanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego przepis ten ustanowił domniemanie niewzruszalne, co oznacza, że nie można przeciwko niemu prowadzić dowodu, iż pomimo nieusprawiedliwionego niestawiennictwa wolą oskarżyciela prywatnego nie było odstąpienie od oskarżenia. Przeciwwstawienie się

skutkom domniemania odstąpienia przez oskarżyciela prywatnego od oskarżenia możliwe jest przez wykazanie, że niestawiennictwo było usprawiedliwione. Umorzenie postępowania będące wynikiem tego domniemania może zatem nastąpić tylko wtedy, gdy na rozprawę główną nie stawili się oskarżyciel prywatny i jego pełnomocnik, prawidłowo powiadomieni o jej terminie i niestawiennictwa swego nie usprawiedliwili. Jeżeli jednak którakolwiek z tych osób usprawiedliwiła swoją nieobecność, tym samym skutecznie obaliła domniemanie prawne wynikające z art. 496 § 3 k.p.k., co z kolei uniemożliwia umorzenie postępowania. W konsekwencji niestawiennictwo oskarżyciela prywatnego i jego pełnomocnika na rozprawie głównej bez usprawiedliwienia, w każdej fazie jej prowadzenia powoduje umorzenie postępowania, przy czym jeżeli niestawiennictwo takie miało miejsce po rozpoczęciu przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej warunkiem umorzenia jest wyrażenie zgody przez oskarżonego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2008 r., I KZP 19/08, OSNKW 2008, z. 10, poz. 77; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2015 r., II KK 276/14, OSNKW 2015, z. 7, poz. 59; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2015 r., sygn. akt II K 276/14).

Przenosząc powyższe na grunt przedmiotowej sprawy, należy uznać, że doszło do zaistnienia przesłanki określonej w art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. Analiza protokołów rozprawy wykazała bowiem zaistnienie co najmniej jednej nieusprawiedliwionej nieobecności oskarżycielki prywatnej w toku postępowania pierwszoinstancyjnego. W protokole rozprawy z dnia 23 sierpnia 2017 r. wprost odnotowano nieobecność prawidłowo zawiadomionej oskarżycielki prywatnej, choć w aktach sprawy brak informacji o sposobie poinformowania jej o terminie rozprawy. W protokole dotyczącym poprzedniego terminu rozprawy, tj. dnia 9 sierpnia 2017 r. nie zawarto jakiegokolwiek informacji co do obecności oskarżycielki prywatnej. W aktach sprawy brak też zwrotnych potwierdzeń odbioru w zakresie zawiadomienia o terminach rozprawy oraz informacji odnoszących się do ewentualnego usprawiedliwienia nieobecności oskarżycielki prywatnej. Nie ulega jednak wątpliwości, że o terminie rozprawy wyznaczonej w dniu 9 sierpnia 2017 r. oskarżycielka prywatna była zawiadomiona. Jeśli nie była w tym dniu obecna bez usprawiedliwienia, rodziło to obowiązek po stronie Sądu umorzenia

postępowania. Jeśli zaś była obecna, została poinformowana o kolejnym terminie rozprawy o czym świadczy adnotacja w protokole rozprawy z dnia 23 sierpnia 2017 r. Nieobecność oskarżycielki na rozprawie w tym dniu została odnotowana, zaś w aktach sprawy brak usprawiedliwienia tej nieobecności. W tej więc sytuacji Sąd obowiązany był umorzyć – za zgodą oskarżonej (art. 496 § 2 k.p.k.) – postępowanie, z uwagi na odstąpienie oskarżycielki prywatnej od oskarżenia.

Taką sytuację procesową zaakceptował Sąd Okręgowy w R., błędnie uznając, iż obecność oskarżycielki prywatnej na każdym terminie rozprawy głównej nie była konieczna do kontynuowania merytorycznego rozpoznawania sprawy, wobec jej postawy prezentowanej w toku wcześniejszych czynności procesowych.

Wszystkie te uchybienia zasadnie wskazał autor kasacji, dlatego też Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu Rejonowego w K. i umorzył postępowanie karne na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. Sąd Najwyższy nie zaaprobował tym samym wniosku sformułowanego w nadzwyczajnym środku zaskarżenia, dotyczącego przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Wystąpienie bowiem przeszkody procesowej, w postaci braku skargi uprawnionego oskarżyciela, uniemożliwiało uwzględnienie przedstawionego przez obrońcę wniosku kasacyjnego.

Z przytoczonych powodów Sąd Najwyższy orzekł jak na wstępie.